

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT DIMITRIJE TUCOVIĆ

Megjelent a nagy marxista tízkötetes összegyűjtött műve

Kétségtelen, hogy Dimitrije Tucović hazánk forradalmi munkásmozgalmának legerőteljesebb marxista személyisége a kommunista párt megalakítását megelőzően. Tucović a zlatibori járás Gostilj falujában született 1881. május 1-én. Gyermekkora Užicéhez fűzi. Itt jár iskolába, s itt találkozik és köt egy életre szóló barátságot a három osztállyal fölötte járó Radovan Dragovićyal. A Szerb Szociáldemokrata Párt egyik megalapítója, és csakhamar központi alakja. A századfordulón a Szerb Királyság fővárosában fejezi be a gimnáziumot, mert Užicén megszüntetik a reálgimnáziumot. 1901-ben, érettségizése után pedig a Belgrádi Egyetemen folytat jogi tanulmányokat. 1906-ban kitűnő eredménnyel diplomál. Berlini jogi doktorálását megszakítja, mert szükség van rá a munkáspárt sorainak rendezése miatt. 1914. november 20-án, Belgrád védelmekor esik el.

Tucovićnak a Szerb SZDP központi személyiségének, az európai forradalmi munkásmozgalom első világháború előtti kimagasló alakjának születése századik évfordulójáról május havában méltóképpen megemlékeztek hazánk fővárosában. A televízió és a többi tömegtájékoztatási eszköz jóvoltából egy kicsit az egész ország adózott a nagy forradalmár és marxista emlékének. Tucović születésének századik évfordulóján közreadták összegyűjtött műveinek tíz kötetét.

A belgrádi Rad Könyvkiadó a Szerb szocialisták művei sorozatába adta ki a Szerbiai Kommunista Szövetség anyagi támogatásával Dimitrije Tucović közel 5500 oldalnyi terjedelemben összegyűjtött műveit, a szükséges tudományos apparátussal. A megjelentetést a Munkásmozgalom Szerbiai Történelmi Intézetének kutatása tette lehetővé. A sokéves munka eredményeit a következő szerkesztő bizottság véglegesítette: dr. Andrija Radenović, dr. Miroslav Nikolić, dr. Jovan Dubovac, Rafajlo Ješić és dr. Vencészlav Glišić. Az egyes köteteket a történelmi időszaktól és a kötet jellegétől függően más-más szakembercsoport, illetve szakember készítette elő.

Az összegyűjtött művek első két kötete már régebben megjelent, egy-éves különbséggel az 1975-ös megjelenési évet viselik magukon. Az első kötet szerkesztői: dr. Sergije Dimitrijević, Milenko Topalović, Žarko Jovanović magiszter és Selma Bravo. A második kötet szerkesztői: Milenko Topalović, dr. Sergije Dimitrijević, Žarko Jovanović magiszter és Lazar Ivanović. A két kötet keletkezésük időrendjében Dimitrije Tucović 1901. IV. 28-ától (az új naptár szerint V. 11.) 1909. VI. 4-éig (17) megjelentetett írásait öleli fel.

Ezután öt évig szünetelt Tucović írásainak megjelentetése, nem véletlenül. A gondos előkészületek és alapos kutatások ellenére bebizonyosodott, hogy még több kutatómunkát kell végezni ahhoz, hogy Tucović minden fontosabb írását összegyűjtsék. Az ötéves utólagos kutatások eredményeként készült el a teljes 9. kötet és a 10. kötet nagyobbik része, valamint az első két kötet pótlása. Ezek igen lényeges írásokat tartalmaznak, s nagy kár lett volna, ha nem látnak napvilágot. A két utolsó kötet az 1981-es kiadási évet tünteti fel, míg a 3—8. kötet kiadási éve 1980. A harmadik kötetet ugyanaz a szerzőnégyes készítette elő mint a második kötetet. A 4., 5. és 7., 8. kötet írásait dr. Mladen Vukomanović gyűjtötte egybe, míg a hatodik kötetnél Vukomanovićnak társszerzője Rafajlo Ješić.

A szerkesztő bizottság valóra váltotta az első kötet előszavában közölt ígéretét (6. o.), s Tucović szövegéhez történelmi jegyzeteket csatolt, ezenkívül Tucović életrajzának fontosabb eseményeit és párttevékenységének áttekintését is közölte. Az egybegyűjtött Tucović-művek zárókötetében közlésre kerül a leközölt művek teljes bibliográfiája (1206 egység, X. kötet, 287—382. o.), a Tucović-nyelvi foglalkozó monográfiák, tanulmányok, cikkek és információk bibliográfiája, valamint a tíz kötetben leközölt anyag tárgymutatója (X. kötet 435—473. o.), névmutatója (475—502) és a földrajzi nevek mutatója (503—527. o.).

A Munkásmozgalom Szerbiai Történelmi Intézetét dicséri, de elismerés illeti a Tucović-művek egybegyűjtőit is, hogy ilyen teljességgel napvilágot látott a tízkötetes mű. A kötetekben helyet kaptak összes megjelentetett munkái, Tucović eddig felfedett levelezése (a még kéziratban levők is), valamint kéziratok hagyatékának jelentősebb bibliográfiai egységei. A kötetek tartalmazzák azokat a szövegeket is, amelyeknek Tucović társszerzője. Főleg pártszervezeti, szakszervezeti és más jelentésekről, határozatokról és közleményekről van szó.

Tucović jelentőségét és forradalmi-marxista, de általában szellemi-kulturális nagyságát illetően az utókornak van még mit törlesztenie. Kévs monográfia jelent meg róla. Az elsővel dr. Desanka Savičević 1972-ben megjelent könyvével (Társadalmi és politikai elmélet és bírálat Dimitrije Tucović műveiben címmel) a *Létünk* 1973., 4. száma is részletesen foglalkozott. Három évvel később még egy jelentős monográfia jelent meg dr. Ivan Kovačević szerzőségében Dimitrije Tucović és más szocialisták Szerbia kormányának gazdaságpolitikájáról 1903—1914-ben címmel, szintén a belgrádi Rad Könyvkiadó kiadásában. Ebben a kötet-

ben a szerző Dimitrije Tucović elemzése mellett Dragiša Lapčević szellemi hagyatékával foglalkozik még.

A szakíróknak és kutatóknak szűkös forrásanyag állt rendelkezésükre, amennyiben nem adódott lehetőség számukra, hogy levéltári anyagokkal dolgozzanak. Ugyanis közvetlenül a háború után jelentette meg a Prosveta Dimitrije Tucović válogatott írásait két kötetben (az I. 1949., a II. 1950.), amelynek második kötetével még a nagy könyvtárak is csak ritkán rendelkeztek. Ezenkívül Tucović munkásságának igen lényeges szakaszából nyomtatásban közölt a JKP történelmi archívuma sorozat III. és IV. kötete, Belgrád, 1950. év. Újabbban 1974-ben a belgrádi Radnička štampa (dr. Radoslav Ratković utószavával) kiadta hasonló kiadásban Tucovićnak 1914 elején megjelent könyvét: Szerbia és Albánia, Adalék a szerb burzsoázia hódító politikájának bírálatához címmel.

Ezért is találjuk szembe magunkat azzal a körülménnyel, hogy aránylag kevés szerző foglalkozott behatóan Tucović életművével, noha nagy számban vannak azok a szerzők, akik foglalkoztak a szerb századeleji munkásmozgalom és az akkori európai munkásmozgalom szellemóriá-sával. Dr. Desanka Savičević (Ogledi iz filozofije i sociologije, Rad és Kulturni centar kiadása, Belgrád, 1980., 91. o.) három háború előtti szerzőre hívja fel a figyelmet, akik behatóbban kutatták Dimitrije Tucović életművét, nevezetesen: Kosta Novaković, Filip Filipović és Veselin Masleša. A háború utáni kutatók közül a következő hármat említi: Moša Pijade, Dušan Nedeljković és Sergije Dimitrijević. A magunk részéről még hozzáfűznénk, hogy Desanka Savičević munkássága is lényeges Dimitrije Tucović életművének megértéséhez és tanulmányozásához.

Mindenesetre, ha a tudományos és szakirodalom érdeklődése majd csak a jövőben hozza meg eredményeit, Tucović életműve már belépett a mai jugoszláv átlagember érzelmi-gondolatvilágába. A Létünk 1975/2. számában leírt végkövetkeztetésünk is mindinkább beigazolóódik Dimitrije Tucovićtal kapcsolatban: „Életműve azért nagy, mert a társadalmi valóságból fakad, magába foglalja a marxizmus lenini értékeit, és mert a hazai harcot mindig a nemzetközi viszonyokba helyezve széles horizontot tár a párt vezetete munkásosztály, a haladó Szerbia elé. Ezért alkotó munkássága teljes nagyságában csak a jövőben bontakozik ki.” Ezt a folyamatot az utóbbi években jelentősen meggyorsította a televízió és a sajtó is. Gondolunk itt elsősorban a Belgrádi Televízió Dimitrije Tucović munkásságának szentelt filmsorozatára, amelyet nagy visszhangja miatt meg is ismételtek és Milutin Vitezović tárcasorozatára, amelyet a Borba napilap 1974. december 11. és 29. között közölt.

Tucović bibliográfiáját, amely követi a tíz kötet közlési sorrendjét Sergije Dimitrijević (I—III. kötet) és Mladen Vukomanović (IV—X. kötet) készítették. A Dimitrije Tucovićról készült munkák bibliográfiáját (416 bibliográfiai egység) Radislav Cajić készítette, azzal, hogy további 52 egység tartalmaz Tucovićra vonatkozó adatokat és informá-

ciókat. A tárgymutatót Mladen Vukomanović készítette, igen jó érzékel. A témák és fogalmak megválasztását mértékkel végezte el, eléggé részletes, de nem túlságosan elaprózott, így tényleges segítséget nyújt a kutatónak és az érdeklődőnek. A névmutató és a földrajzi nevek mutatója Zoran Panajotović munkája.

Az érdeklődőre már a tárgymutató áttekintése is mély benyomást gyakorol, mert a maga módján utal Dimitrije Tucović átfogó témaválasztására. Munkái felölelik a társadalmi ellentmondásoktól forrongó Szerb Királyság minden lényeges kérdését: a tudományos, a gazdasági, a történelmi, a társadalmi szerkezetbeli, a filozófiai és az általános kulturális kérdéseket. Elmélyülten és alkotó módon, nem raboskodva a II. Internacionáléban uralkodó nézeteknek, hanem gyakran marxi módon tárgyalja a munkáspárt szervezeti kiépítését, a párt taktikájának és gyakorlati politikájának kérdéseit, nagy hangsúlyt fektetve a szakszervezeti munkára és a parasztsággal való osztályszövetség szorgalmazására. Dimitrije Tucović Szerbia leghaladóbb törekvéseinek legmarkánsabb személyisége. Nemzetközi téren is nyilvánvalóan affirmálódott és messze túlnőtte hazája határát, mert a hazai eseményeket mindig a nemzetközi fejleményekkel összefüggésben szemlélte és értelmezte.

Ezért jelentősek Dimitrije Tucović elemzései és fejtegetései a nemzetközi viszonyokról is, hisz a századfordulón már a kapitalizmus imperialista szakaszának ellentmondásai előrevetítik a nemzeti felszabadító mozgalmak és a szocialista forradalom elkövetkező jelentőségét. Lényegesek azok a meggyőző és tényekkel bizonyított elemzései, amelyek a nagyhatalmi hódító versengést fedik fel a Balkánon és leleplezik a német birodalmat, az Osztrák—Magyar Monarchiát, a cári Oroszországot, valamint hazája burzsoáziájának militarista törekvéseit.

Dimitrije Tucović számunkra nemcsak a történelem nagy alakja, aki bevonult a tankönyvekbe, és akire kegyelettel gondolunk, hanem példamutató marxista és forradalmár a jelenkor embere számára is. Életének, különösen az 1908. esztendőttől a haláláig tartó szakasza fontos, amikor is hat éven át a Szerb Szociáldemokrata Párt élén állt, s az újkor marxizmusának irányzataival egybecsendülő álláspontokat alakított ki és valósított meg.

Várható, hogy a tízkötetes összegyűjtött művek megjelenésével az ediginél még többen és elmélyültebben járulnak hozzá Dimitrije Tucović életművének az affirmálásához. Ez az afirmáció azonban nemcsak hazai marxista gondolkodásunk kialakulása és fejlődése szempontjából lényeges, hanem sokkal fontosabb az a marxi közelítési mód és mondanivaló, amely noha a századeleji társadalmi viszonyokat tárgyalja, rengeteg mondanivalót tartogat a mai ember számára is.